

מראי מקומות- בבא מציעא י"ד

אחריות, היינו רק אם כותבין אחריות בשטר, אבל אם לא כותבין אחריות בשטר, בשטר גרידא ליכא קלא, קמ"ל [ומבואר מדבריו דלמעשה אפי' אם אין הלוה אומר כלום בשעת מעשה אמרי' אחריות ט"ס, וכמו שהבאנו מהראשונים לעיל]. אלא דעדיין ק"ק, עכשיו למה צריך לומר דטעם דאחריות ט"ס הוא משום דלא שדי אינשי זוזי בכדי, תיפוק לי' דמעיקר הדין הוא, משום דאית בה קול (דהא משמע דקמ"ל דאפי' בלא כתיבת אחריות אית בה קול). וכ' השער משפט (שם, א') דמה שנקט הגמ' כאן דאחריות טעות סופר, היינו משום דאזלי אליבא דשמואל, דס"ל דשעבודא לאו דאורייתא, ולכן שפיר צריך להוסיף אחריות. וע"ע בתוס' רי"ד (ב"ב קעה:): דכ' דמה דס"ל לר"מ דאחריות לאו ט"ס, היינו דאמרי' דכיון דלא כתיב אחריות בהשטר, מסתמא תנאי הי' ביניהן שלא יהי' אחריות בהשטר, אף דבדרך כלל כל שטר יש בו אחריות. ורבנן ס"ל דלית לנו לומר שהי' ביניהם איזה תנאי, וא"כ שוב הדין הוא

כפשוטו דשעבודא דאורייתא [זהו למ"ד שעבודא דאורייתא, ולמ"ד ל"ד לכאו' צ"ל דמחלקותם הוא להיפוך, לפי ר"מ אין צ"ל שהי' דעתם שיהי' אחריות, ולפי רבנן צ"ל דדעתם הי' שיהי' בה אחריות].

(ג) ל"ק, כאן בשטר הלוואה דלא יהיב איניש זוזי בכדי, כאן במקח וממכר, דעביד איניש דזבין ארעא ליומי- הק' בשיעורי ר' שמואל (אות ר"ה), מהו הדמיון בכלל, הרי בשלמא בהלוואה, דהלוואה עצמה משעבדת הנכסים, אלא דתקנו דהיכא שאין קול, לא יהי' שעבוד י"ל בפשיטות דחל השעבוד ממילא, אפי' בלא כתיבתם [ואולי אף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא י"ל כן, דעכ"פ מדרבנן הלוואה עצמה משעבדת הנכסים]. אבל בשטר מקח, דמעיקר הדין אין שום אחריות חל, א"כ אם לא כתבו כן בפירוש, נהי דאולי אמדי' דזה הי' דעתם, אולם במה חל הקנין על השעבוד. וחידש דאף דלא התנו כן בהדיא, מ"מ כיון דאחריות הוא א' מפרטי הקנין, א"כ כשעושים המעשה קנין, זה מיחל כל דיני ופרטי המקח. וע"ע בחי' הגרי"ז על הרמב"ם (שכנים י"ג, י"א), דביאר דס"ל להרמב"ם דמה דהמוכר צריך לשלם להלוקח היכא דלקוחות טורפים ממנו, גדר תשלומין זה הוא משום דהוי ביטול המקח, ולא חיוב

(א) אחריות טעות סופר הוא- כ' הרשב"א, דהיינו אע"פ שלא נזכר שם אחריות כלל בהשטר, וגם לא הזכירוהו אפי' מלוה ולוה (דהיינו, דאין הביאור דבשעת ההלוואה אמרו שיהי' באחריות, אלא רק דטעה הסופר ושכח לכתובה, אלא לא הזכירוהו לגמרי). והביא רא"י מסוגיין, דהק' מאידך דשמואל אימלך וכתוב שופרא וכו', דאם אי' דלעולם הי' צריך להיות דמדברים על ענין אחריות בשעת ההלוואה, א"כ ודאי צריך לימלך בו, ומהו הסתירה, אע"כ דאי"צ לימלך בו כלל. אולם ע' בנמוקי יוסף בסוף ב"ב (פג. בדפיו) דכ' דמה דאמרי' דאחריות טעות סופר הוא, היינו שהתנה ולא כתב, ולכאו' משמע מדבריו דלא כהרשב"א, אלא דכל השכחה הי' רק בהכתיבה, אבל שפיר הזכירו האחריות בשעת ההלוואה. וע' בש"ך (חור"מ ל"ט, י"ד) שהביא מה שהק' הסמ"ע (שם, ט"ז) דהנ"י עצמו בב"מ לא משמע כן, אלא כשי' הרשב"א הנ"ל, ולכאו' סותר דברי עצמו. וכ' הש"ך לחלק, דהיכא דרק עושה קנין, ולא התנה שיהי' שום שטר ולא שום אחריות, אז אמרי' דאחריות לאו טעות סופר הוא, ואין בה אחריות, ואע"ג דסתם קנין לכתובה עומד, מ"מ בזה לא אמרי' שיש בה אחריות. אבל היכא דהתנה לכתוב שטר, אע"פ שלא התנה הלוה שיהי' בה אחריות כלל, מ"מ בזה אמדי' דעת' שיהי' בה אחריות, ואף אם לא התנה כן בפירוש (אולם הוסיף הש"ך דאמנם יש לתרץ דעת הנ"י כן, אבל מסתימת הפוסקים משמע דבכל גווני אמרי' אחריות ט"ס, אפי' אם רק הקנה ולא התנה אף שיכתוב שטר).

(ב) אחריות טעות סופר הוא- הק' הט"ז (חור"מ ל"ט, בסעי' ט', מהגהות מהר"י), למ"ד שעבודא דאורייתא, מה שייך לומר דאחריות ט"ס, הרי בעצם כל הלוואה הי' צריך להיות עם אחריות, אלא דתקנו רבנן דבמלוה ע"פ, דליכא קול, לא יהי' בה דין אחריות. אולם במלוה בשטר, דאיכא קול, ליכא תקנה, וא"כ ממילא יש בה דין אחריות, והוא מעיקר הדין. ותי' דסד"א דכל זה שיש קול ומעיקר יש

שיתעשר אח"כ, ולכאור' כן ס"ל להנ"י ג"כ, ולכן לא תי' כפשוטו כתירוץ של הקצות).

משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו- פרש"י (ז)

דסוגיין מיירי דעדיין לא נתן המעות וכ"כ **תוס'.** וע' בתוס' בב"ק (ט. ד"ה משהחזיק) שכ' דע"כ מיירי שלא נתן המעות, דאם כבר נתן המעות, א"כ אפי' אם מכרו באחריות, למה יכול לחזור בו, האם לעולם יכול לחזור בו (אולם ע' בהגהות הגר"א בב"ק שם שהביא דהרמב"ם ס"ל דמיירי אפי' אם כבר נתן מעות). וע' בקהלות יעקב (ב"ק ט"ז, ד') שהביא מה שהק' החזון איש, דכיון דעדיין לא נתן המעות, א"כ אפי' אם מכרו באחריות, למה אינו יכול לחזור בו (דהיינו, למה צריך ליתן המעות), הא אם טענת המעוררין אמת, שהוא קרקע גזולה, אין כאן מכר ולא חזקה כלל, וא"כ מה מחייבו ליתן המעות. דבשלמא אם כבר נתן המעות, א"כ י"ל דכיון דלקחו שלא באחריות, א"כ הו"ל המעות מתנה, אבל טרם שנתן המעות, הרי לכאור' אין במה לחייבו. ותי' הקה"י, דמה דאמרי' דהיכא דכבר שילם המעות דאינו צריך להחזירם, אי"ז משום דמעות מתנה, "אלא המעות הם בתורת שכירות דמי פעולה, עבור שהמוכר עשה רצונו לעשות צורת מעשה הקנאה על הקרקע, כמו כל שוכר אדם לעשות איזה דבר על פיו, דמתחייב לשלם כפי מה שקצב לו. והנ"כ הכא, הלוקח הי' מתאוה לקנות קרקע זו על הספק, שמא תשאר אצלו, ופסק עם המוכר כך וכך עבור מעשה ההקנאה, בין היא שלו, בין אינו שלו, וכשאינו שלו נתחייב דמיו בתור שכירות פעולה עבר מה שהקנהו לו, אע"פ שלא נתפס המקח, ולכן בתר שהחזיק ונתקיים עכ"פ ההקנאה בצורתה, מתחייב שפיר בדמיו מדין שכירות".

מאימתי הוי חזקה, מכי דייש אמצרי- הק' (ח) **בחי' הר"ן,** מהו שאלת הגמ', הרי משנה היא בב"ב (מב.) דחזקה הוא נעל גדר או פרץ כל שהוא. ולכן ביאר דכאן מיירי דכבר עשה א' מקנינים המועילים. אלא הנדון הוא, מתי נחשב דהתחיל להשתמש בה, דעד שנשתמש בה, אף שכבר עשה קנין, מ"מ עדיין יכול לחזור בה, שהרי אין לך מום גדול מזה,

חדש של תשלומין דהמוכר קיבל עליו, והו"ל הלוקח מקבל מעותיו כדרך מי שנמצא שדהו שלקח גזול. ולפ"ז, מיושב קו' ר' שמואל בפשיטות, דאי"צ חלות קנין למיחל עלי' קנין שעבוד, דהשעבוד בא ממילא, דצריך להחזיר מעותיו כיון דאין כאן מכר [אבל אי"ז ממש כמו מי שנמצא שדהו גזול, שהרי הגמ' חילק לענין רבית בין מי שנמצא שדהו גזול ומי שנטרף שדהו ע"י בע"ח, דבגזול אמרי' שלא הי' מכר בכלל, ולכן נראה כרבית, אבל במכר אמרי' דמכר חדש הוא, ויש לע' בדברי הגרי"ז בענין זה].

דינא הוא דאזיל ראובן ומשתעי דינא בהדי' (ד)

וכו'- כ' הקהלות יעקב (כתובות מ"ג, ה') דמבואר שיכול לטעון רק משום שיש לו אחריות, או עכ"פ שיש לו נפק"מ לענין תרעומות. אבל בלא"ה, אף דראובן הוא באמת העיקר בעל דין, שהרי כל הדין תורה הוא על הלואת ראובן, האם פרוע הוא או לא, והנכסים באמת אינם אלא ערבים בשביל חובו, מ"מ כל זמן שאין לו שום נפק"מ למעשה, אי"ז נחשב בעל דין בזה.

ומשתעי דינא בהדי'- פרש"י, דבע"ח,

ולסלקו מעל שמעון בכל טענה שיוכל לטעון, ויאמר פרעתיך כך וכך, וכו'. וע' בתוס' **הרא"ש,** שנקט שכוונת רש"י ליישב קו' תוס', דהק' מאי נפק"מ מי הוא הבעל דין, הא כל מה שיוכל לטעון ראובן טוען שמעון, דטוענין ללוקח. וע"ז תי' רש"י דרק הלזה יכול לטעון פרעתיך ולהשביע המלוה, אבל הלוקח אינו יכול לטעון זה ולהשביע המלוה, דהא אינו ברי בטענה זו (וע"ע מה שהק' התוס' הרא"ש ע"ז, ומה שתי').

דא"ל אי מפקת מיני' עלי הדר- הק' הנמוקי (ו)

יוסף בב"ק (ג: בדפיו), הרי ודאי מיירי דאין נכסים לראובן המוכר, דאם הי"ל נכסים לראובן, ודאי הי' צריך המלוה לגבות מראובן תחלה. ואם אין לו נכסים, א"כ לא יוכל הלוקח לגבות כלום ממנו, ומה שייך לומר אי מפקת מיני' עלי הדר. ותי' דמיירי דלעולם יש נכסים לראובן, אלא דעשאו אפותיקי, וא"כ שפיר יכול לגבות משמעון אף דיש לראובן נכסים. וע"ע בקצות (ל"ז, ה') דכ' דיש נפק"מ פשוטה, דהיינו אם נתעשר הלוח אח"כ, וא"כ ודאי בעל דבר הוא (וע' מה שהק' מתוס' בב"ב דמשמע דלא חיישינן

(ב) **שבח אין, אבל פירות לא- כ' הסמ"ע** (חור"מ קט"ו, ח') דמה שאין לו פירות, היינו משום דהוי כאילו קדם וגבה, וקיי"ל לזה ולזה ואח"כ קנה, דאם הקדים א' וגבה, מה שגבה גבה. אבל **הש"ך** (שם, י"ז) חולק עליו, דאיי"ז ענין לקדם וגבה. אלא הוא ביאר דתלושין מטלטלין נינהו, וב"ח אינו יכול לטרוף מהם.

(ג) **אלא פשיטא בגזול ונגזל- פרש"י**, דצריך הנגזל לשלם היציאה להלוקח, שהרי מתוך כך הושבחה יותר, וכו'. ויש לע', הא ברש"י לעיל (ד"ה ויש לו) משמע שאין הנגזל צריך לשלם כלום להלוקח, אף לא היציאות. וע' **בביאור הגר"א** (חור"מ שע"ג, ג') שכ' שרש"י חזר בו.

(ד) **אמר רבא, כגון שגזל שדה מחבירו מלאה פירות- ע' במגיד משנה** (גזלה ט', ח') שדייק מכאן כשי' **רש"י** בגיטין (מח:): דרק היכא דפירות של השדה בעין, נוטל הנגזל הפירות ונותן ההוצאה, אבל כשכבר אכל הלוקח הפירות אין הנגזל גובה אותם ממנו, ודלא כשי' הרמב"ם שם, דס"ל דצריך לשלם כל הפירות שאכל.

שקודם שנשתמש בה כבר יצאו עליה עסיקין. אבל מי שכבר התחיל להשתמש בה, ושוב יצאו עליה עסיקין, זהו כמו שיצאו עליה עסיקין לאחר זמן מרובה, ובכה"ג יכול לומר לו אחוי טירפא. וע"ז שאל הגמ' מה נחשב שהתחיל להשתמש בה, ות' דכיון דדייש אמצרי.

(ט) **יש לו מעות ויש לו שבח- הק' הרשב"א**, היכי שקיל שבח מגזלן, הא קיי"ל דלוקח מן הגזלן נוטל את השבח מן הנגזל, וודאי אינו נוטל מן הגזלן וגם מן הנגזל. וכ' דכבר נשמר **רש"י** מזה, וכ' דהכא מיירי כשגזלה כשהיא משובחת, והכסיפה, וחזר ולקח והשביחה, וא"כ אינו נוטל כלום מן הנגזל, כיון דעכשיו השדה הוא כמו שהי' בשעה שנגזל ממנו. וכ' הרשב"א דאין תי' רש"י מחזור, דאפ"ה לוקח השביח ושבחי' שקיל מנגזל, והדר נגזל ומשתעי דינא בהדי גזלן. ולכן הוא ביאר דמיירי בשבח הבא ממילא, דאין הנגזל צריך לשלם כלום בשביל זה, שהרי יכול לומר ארעאי אשבח, ולכן שפיר נוטל הלוקח השבח מהגזלן (דסכ"ס תפס הנגזל מיני' שדה שכבר הושבח). והריטב"א פי' דמיירי בשבח שהוא יתר על היציאה (וכמש"כ תוס'), דגם זה נחשב שבחא דממילא. וע' מש"כ **הפני יהושע** בכוונת רש"י.

(י) **מחזי כריבית- הק' הפני יהושע**, לפי מש"כ **רש"י** דמיירי כשגזלה כשהיא משובחת והכסיפה וחזר ולקח והשביחה, א"כ מה שייך בזה ריבית, הא מ"מ הי' הנגזל חוזר על הגזלן לגבות שיעור זה ממש, שהרי שדה משובחת כזו גזל מיני', ומה לי נגזל מה לי לוקח דאתא מחמת הנגזל, ואיך נראה כריבית. וכ' דיש ליישב בדוחק.

(יא) **מאי לאו בלוקח שדה מגזלן- פרש"י**, דשטרו של זה קודם, שכ' בו אחריות. ומבואר מדברי רש"י דס"ל דאפי' בגזלן המוכר שדה, אין הלוקח גובה מן המשועבדים אא"כ כ' בו אחריות, ודלא כמש"כ תוס' ד"ה ושמואל, דס"ל דאפי' היכא דלקחה שלא באחריות יכול הלוקח לגבות מן המשועבדים. וע"ע ברמב"ן מש"כ בזה.